

Євген Павлович Гребінка – блискучий прозаїк, поет-лірик, байкар

Євген Павлович Гребінка народився 2 лютого 1812 року на хуторі Убіжище Гребінківського району на Полтавщині (нині село Мар'янівка) в сім'ї відставного штаб-ротмістра Павла Івановича Гребінки та його другої дружини Надії Іванівни Чайковської.

Полтавщина з її неповторним колоритом, фольклором, природою змалечку оточувала майбутнього письменника. Надія Іванівна (походила з давнього козацького роду Чайковських) розповідала сину про «старовину», няньки-кріпачки – про страту ляхами Наливайка, про Змія Горинича та ін. Навчаючись у приватних учителів, удома, Гребінка, за спогадами одного з них, виявляв помітний інтерес до «слов'ян, малоросійських гетьманів, Котляревського «Енеїди», повір'їв про чарівниць, відьом», узагалі до народної поезії. Усе це згодом плідно позначилося на творчості майбутнього письменника.

Про свою рідну землю Гребінка написав такі чудові рядки: «Уже я так думаю, що нема на світі кращого місця, як Полтавська губернія. І степи, і ліси, і сади, і байраки, і щуки, і карасі, і вишні, і черешні, і всякі наптки, і воли, і добрі коні, і добрі люди – усе є, усього багатько. А тих, мовляв, дівчат та молодичь!.. Одну списав покійничок Котляревський «Наталку Полтавку» та увесь світ звеселив...».

Улітку 1825 року Гребінка їде з батьком до Ніжина, де складає екзамени до гімназії вищих наук. Роки перебування в Ніжинській гімназії не були для нього марними. Він збагатився знаннями, життєвим досвідом, з її стін виніс любов до літератури та пристрасну жагу до творчості, розпочав літературну діяльність. На той час у гімназії працювала група професорів прогресивних переконань (М. Белоусов, К. Шапалінський, І. Ландражин та ін.), які, поширюючи на лекціях передові ідеї часу, зокрема про права на свободу, рівність і незалежність людської особистості, про потребу освіти для народу, популяризуючи твори Байрона, Монтеск'є, сприяли духовному змужнінню своїх вихованців, розвитку їхніх розумових та естетичних інтересів.

Значний вплив на ідейно-естетичне формування Гребінки як письменника мала його активна участь у літературному житті гімназичної молоді. У літературному гуртку жваво обговорювали перші спроби гімназистів (М. Гоголя, М. Прокоповича та ін.), які вміщувалися потім у рукописних журналах та альманахах. Один із них готував і сам Гребінка, заповнюючи, за свідченням сучасників, кожний номер його власними російськими й українськими віршованими та прозовими творами, «переважно сатиричними». Навчаючись у гімназії, Гребінка розпочав переклад «Полтави» Пушкіна, написав кілька байок, п'єсу-одноактівку «В чужие сани не садись», низку поезій російською мовою.

У 1831 р. Гребінка закінчив гімназію і вступив на військову службу, але наприкінці 1831 р. вийшов у відставку. У цей час він повертається до рідного Убіжища, де його дворічне перебування минуло переважно у відвідинах і прийомах сусідів. Однак і тут Гребінка не залишає літературних занять – і далі перекладає «Полтаву», пише байки, записує українські народні пісні з мелодіями для викладача Ніжинської гімназії І. Кулжинського, який свого часу підтримав його літературні спроби. Цікавиться він і літературним життям України, зокрема «Украинским альманахом», творами Л. Боровиковського, О. Шпигоцького та ін. У 1833 р. в «Утренней звезде» були надруковані дві байки Є. Гребінки («Будяк да Конопляночка» та «Пшениця»), а також нові уривки з перекладу «Полтави» О. Пушкіна.

Невдоволений нудним життям глухого провінційного хутора й окрилений першими літературними успіхами, Гребінка на початку 1834 р. переїздить до Петербурга, який, за його словами, виявився своєрідною колонією освічених малоросіян. Багатьох із земляків, зокрема по Ніжинській гімназії, він добре знав і завдяки їм уже з 01 лютого влаштувався чиновником комісії духовних училищ Міністерства народної освіти, поєднуючи службу з викладанням російської словесності у Дворянському полку. З листопада 1838 р. він залишає цю посаду й до кінця життя перебуває лише на викладацькій роботі: читає російську мову та словесність.

У Петербурзі Гребінка знайомиться з О. Пушкіним, І. Криловим, І. Сошенком, І. Тургенєвим, К. Брюлловим, В. Жуковським, М. Маркевичем, А. Мокрицьким та іншими, відвідує літературні салони й сам влаштовує літературні вечори вдома, розгортає жваву літературну діяльність, систематично виступає зі своїми творами на сторінках «Современника», «Отечественных записок», «Литературной газеты», «Утренней зари» та ін.

Однією з найяскравіших подій у житті Гребінки було знайомство в 1836 р. із юним Шевченком. Він одним із перших звернув увагу на Тараса Шевченка, тоді малярського учня, і узяв безпосередню участь в організації його викупу із кріпацтва в 1838 р. Для викупу було організовано розіграш у лотерею портрета Василя Жуковського роботи Карла Брюллова, але необхідних 2 500 карбованців не було отримано, тож друзям довелося дозбирувати гроші вскладчину. Саме Гребінка підтримував поетичний дар Шевченка, надавав посильну допомогу коштами. Разом із Гребінкою Шевченко подорожував Україною, ознайомився з його рідним Убіжищем. Особлива заслуга Гребінки в тому, що в 1840 р. за його допомогою побачив світ «Кобзар» Шевченка.

З кінця 30-х років Є. Гребінка виступає як невтомний організатор українських літературних сил. Він домовляється з А. Краєвським про щорічне видання українською мовою чотирьох «Литературных прибавлений» до «Отечественных записок». Особисто, а також через Г. Квітку-Основ'яненка, Є. Гребінка звертається до І. Котляревського, П. Гулака-Артемівського, Л. Боровиковського, О. Афанасьєва-Чужбинського із проханням надсилати твори до видання. Однак із цензурних причин вдалося видати в 1841 р. лише альманах «Ластівка», на сторінках якого були опубліковані окремі твори І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, Л. Боровиковського, В. Забіли, Т. Шевченка та інших авторів, добірка українських народних пісень тощо. Тут же було вміщено два напів белетристичних нариси Гребінки – передмова «Так собі до земляків» і післямова «До зобачення».

В особистому житті серце відомого байкаря підкорили тільки дві дівчини. Першою дамою серця Гребінки була сестра його однокласника – Мар'яна Новицька. Їхні стосунки були доволі тривалими та із взаємними сильними почуттями. Перед від'їздом до Петербургу, де Євген сподівався «стати на ноги» в Росії, вони обмінюються обручками та обіцяють довічно чекати одне одного. Але, на жаль, Мар'яна не стримала обіцянки й вийшла заміж за місцевого багатія. Гребінка важко переживав зраду коханої.

Приїжджаючи часом до України, байкар познайомився з Марією Ростенберг. Він закохався в її красу, скромність та аристократизм. Саме завдяки цим стосункам, що переросли у шлюб, світ отримав знаменитий романс «Очі чорнії» в 1843 р. Вірш було написано під час відпочинку разом із Тарасом Шевченком і Яковом де Бальменом. Тридцятирічного поета причарувала п'ятнадцятирічна Марія Ростенберг, якій він і присвятив цей вірш. Вірш Гребінки вразив своєю ліричністю Шевченка. Але саме після цього обривається дружба поетів. Гребінка не міг заохочувати любов Шевченка до Ганни Закревської – дружини спільного приятеля. Інша версія вказує на те, що Марія Ростенберг була родичкою ненависного Тарасові пана Енгельгардта. Та більш вірогідною є політична причина.

Євген Гребінка та Марія Ростенберг

У 1844 р. Гребінка одружився з Марією Ростенберг, у шлюбі з якою в них народилася донька Надія (в заміжжі Базилевська). Того ж року вийшов його роман «Доктор».

У 1845 р. познайомився з П. Кулішем, написав нарис «Петербургская сторона».

У 1847 р. відкрив своїм коштом у селі Рудці Лубенського повіту на Полтавщині

парафіяльне училище для селянських дітей. Того ж року вийшли повість «Заборов» та «Приключення синей ассигнации».

З 1846 р. Гребінка почав видавати зібрання своїх прозових творів. До кінця свого життя він видав вісім томів. Помер Гребінка 3 грудня 1848 року від туберкульозу в Петербурзі. Тіло його перевезли в Убіжище, де й поховали в сімейному склепі.

Могила поета в селі Мар'янівка

Літературна діяльність Гребінки тривала близько двох десятиліть. За цей час він створив багато оригінальних і перекладних творів українською і російською мовами, байок, романів, повістей, оповідань, нарисів. Гребінка пройшов у своїй художній практиці, естетичних поглядах складний шлях, значну еволюцію – від усталеної бурлескної традиції, романтичних захоплень до реалістичного мистецтва.

Найвизначніше місце в художньому доробку Гребінки українською мовою належить байкам. Спираючись на досягнення світового байкарства, плідно використовуючи народно-сатиричні традиції української і російської байки, Гребінка створив ряд глибоко самобутніх, оригінальних творів цього жанру. Славу йому як байкареві принесли

«Малороссийские приказки», видані в Петербурзі в 1834 і 1836 рр.

Митець розширив жанрові межі байки, урізноманітнив її форми (народна казка й гумореска, драматична сценка й жартівливе оповідання); він майстерно динамізував сюжет байкового твору, збагатив його образно-поетичну систему, наснажив виразним національним колоритом.

Поетичний доробок Гребінки російською мовою за своїм обсягом і тематикою значно ширший, ніж український. Його російські твори позначені переважно романтичною тональністю.

Для прозового доробку Гребінки характерним є аполітичний метод відтворення і викриття гнітючої навколишньої дійсності, свідомий вибір, насамперед, демократичного героя, художня достовірність розповіді. Його проза стала надбанням як російської, так і української літератур. Гребінка звертався й до так званих злободенних тем, дуже гостро вирішуючи тему маленької людини в жорстокому суспільстві. Недарма його роман «Доктор» майже через півстоліття після смерті Гребінки А. Чехов називав серед найкращих творів тогочасної літератури, гідних для перевидання й народного читання. Велику популярність у другій половині XIX ст. мали також повісті Гребінки «Приключения синей ассигнации» та «Кулик», у яких він у традиціях гоголівських творів показав жорстоку владу грошей у тогочасному суспільстві.

Окремою гранню творчості Гребінки є його лірична поезія українською та російською мовами. Найкраща з-поміж українських поетичних мініатюр — «Українська мелодія» («Ні, мамо, не можна нелюба любить») — стала народною піснею. Романс «Очі чорнії» приніс Гребінці ще й світову славу, адже його співали французькою, іспанською, литовською, англійською, додавали куплети та приправляли любовним надривом Федір Шаляпін, Луї Армстронг, Мірей Матьє, Дмитро Хворостовський, Хуліо Іглесіас та Олег Скрипка.

Окремі твори Гребінки перекладені болгарською, польською, сербською, угорською, чеською мовами. Матеріали про життя та творчість Гребінки зберігаються у відділі рукописів Інституту літератури імені Т. Шевченка НАНУ.

Залізнична станція Петрівка, що знаходиться недалеко від місця народження та

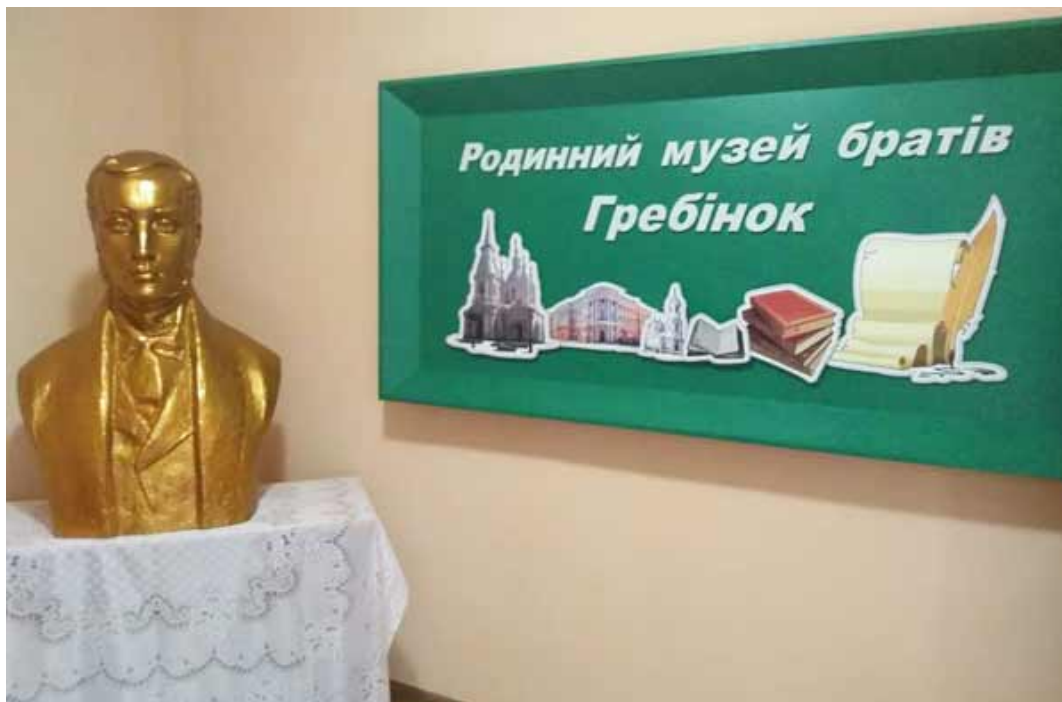
упокоєння письменника, перейменована до 100-річчя письменника в 1912 р. у Гребінку, і сьогодні зберігає свою назву. **При будинку культури в м. Гребінка створено музей письменника Є. П. Гребінки. Відділ культури райдержадміністрації проводить активну роботу щодо устаткування і комплектування музею новими матеріалами.**

Бюст Є. П. Гребінці біля будинку культури, м. Гребінка

У селі Мар'янівка Гребінківської міської об'єднаної громади у приміщенні сільського будинку культури діє музей братів Гребінок. Відкриття музею відбулось у серпні 2018 року під час проведення фестивалю культури «Гребінчині вечорниці».

У музеї представлені матеріали про життєвий і творчий шлях видатних земляків: письменника, громадського діяча, педагога Євгена Павловича Гребінки; академіка архітектури, головного архітектора Санкт-Петербурга Миколи Павловича Гребінки. У музеї багато цікавих експонатів: фотодокументи про родину Гребінок; фотокопія портрета Є. Гребінки, написаного Тарасом Шевченком, експонати, які розповідають про перебування Т. Шевченка в родині Гребінок.

Джерело підготувала керівний бібліотекар відділу обслуговування бібліотеки ПУЕТ